

İmkanları kadar üretip, ihtiyaçları kadar tüketen insanlar. Bunların nasıl bulunacağını bilmiyorum. Benim bildiğim insanlarda kötü huylarla iş yapma motivasyonu, iyi huylarla yapmaktan daha baskındır. İnsan diğergamlığından değil, hasedinden çalışır. Neredeymiş o güzel insanlar, bana hiç denk gelmediler.

İnsanın hayvani taraflarına en uygun sistem Kapitalizm, malum, üretiyoruz, bunu satıyoruz, insanlardan emeklerini alıyoruz, makinelerle birleştiriyoruz, sonra ürün çıkınca bunu satıyoruz. Hayatın belirsizliğine en uygun sistem de bu. Taleb'in tasnifiyle *robust* değil ama *anti-fragile* bir mekanizma. Tepeden ekonomi yönetirsen en iyi ihtimalle *sağlam* olursun ama bir defa yıkılınca, yeniden inşa etmek mümkün olmaz. Kapitalizm böyle değil, onbin kişiyi bir adaya doldursak yine bunu icad edebilirler.

İnsanın hayvani ihtiyaçlarının hayvani mekanizmalar tarafından sağlanmasında bir sürpriz olmasa gerek: Buna neden kızdıklarını anlıyorum, insanların *ideal* bir takım hevesler uğruna bu hayvanlıklarını bırakmaları ve *daha iyi* insanlar olmaları bekleniyor. Ben de beklerdim, yani, neden beklemeyeyim? İnsanlar daha iyi insanlar olsun ve fakirleri ve bilhassa *benim gibi* fakirleri farketsin.

Kapitalizm'e kızıyoruz, bizi köleleştiriyor, insani taraflarımızı unutturup bizden mücadelecı, kavgacı birer hayvan imal ediyor. Halbuki biz öyle miyiz? Hayatla ve evrenle uyum içinde sonsuza kadar yaşayacak varlıklarız aslında, dünyaya bakınca da ne kadar büyük bir uyum görüyoruz, bir geyiğin otlanmasında, bir aslanın zebra sürüsüne saldırmasında, bir baykuşun fareyi yakalayıp yutmasındaki harmoni müthiş: Modern çağın uydurduğu bu *savaşız uyum miti* sadece bana mı iğrenç geliyor? Ortada çok büyük, milyonlarca yıldır devam eden bir savaş var, Kapitalist sistem de bunun insan toplumlarına yansıması. E doğru, insanların birbirini öldürmesi vahşet, bunun için daha iyi silah üretmeye çabalaması hayvanlık, birbirinin yemeğini, emeğini çalması zulüm... Ama insan tabiatının özündeki bu *kötülükleri* inkar ederek söyleyeceğiniz laf, kuracağınız sistem batıl kalıyor. *Hakikat* ve *uyum* varsa, kan dökmek, sömürmek, teknolojinin arkasına geçip kendini korumak –hepsi bu uyumun parçaları. Tabiata baktığımızda uyum görüyoruz çünkü ölüm de doğum kadar *hak* burada ama insanların uyumu yok çünkü aslında aradığımız uyum kapsama alanı dışında.

İnsanın temelde bir hayvan olduğunu ve hayvani ihtiyaçlarını doyurmadan daha ulvi meselelere zaman ayıramayacağını kabul etmeyen siyasi düşünceleri ciddiye alamıyorum. Sınıflar yeknesakmış gibi sınıf savaşından bahsediyor mesela adam, *işçi sınıfı* dediğin de kendi içinde mücadele halinde, *burjuva* dediğin de öyle. Bunların arasında bir uyum, bir adalet meydana getirmek istiyorsan oyunun kurallarını *hayvanilikten insanilik üretmek* için değiştirmek lazım. İnsanların kötü olduğunu ve kötülük için daha iştahlı çabaladığını kabul edince, bu iştahı, tüketme iştahını doğru yerlerde nasıl kullanırsınız diye bakabiliyoruz. İnsanın temelde *iyi* olduğunu kabul edince, *kötülüğü kullanmak* da bir kötülük haline geliyor.

İnsanın özünde *iyi* veya *kötü* olduğuna inanmam, böyle bir temel inancın sürdürülemez kadar geniş ve ince olduğunu düşünürüm. Geniş çünkü insanlar geneli söyleyeceğiniz sözlerin ayrıntı içermesi imkansız ve ince çünkü herhangi bir aksi delil, mesela bir insanın *sebepsiz iyilik yaptığı*

gibi bir delil bu örtüyü delmeye yeter.

Söylemek istediğim bu sebeple insanın *iyi* veya *kötü* olduğu değil, bunların ikisini de taşıyabilir, bir tercih yapmamız gerekmez ve içimize baktığımızda ikisinin de mevcut olduğunu biliriz. Kötülüğün enerjisi daha fazladır, bunu da biliriz, ve eğer bireysel kötülüğün enerjisini genelin iyiliği için kullanabilirsek, insanlar kötü olsalar dahi genel iyi olur.

Politically Incorrect Guide to Capitalism diye bir kitap okudum. Meşhur Rockefeller'ın o kadar sene boyunca öfkелendiğini hiç gören olmamış. *Çok iyi bir insandı rahmetli diyor kitap, iyi bir Hristiyandı ve çok mütevazıydı.* Demek ki insanlar kişisel ilişkilerinde iyi olarak da *kötülüğün* en önde gelen fertlerinden biri olabilir, değil mi?

O halde *iyilik* ve *kötülük* üzerine söylenecekler, *idealist* bir bakışın üzerine oturmak zorunda. İdealist, çünkü, insanın neden korunması gerektiğini, *adaletin* neden sağlanması gerektiğini, neden *hayvan gibi* davranmamak gerektiğini sadece olgulara bakarak anlayamayız. Burada *sınıf idealleri* ve *mitler* devreye girer, *bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi anlamsız.*